

Godność osoby niepełnosprawnej

The dignity of a disabled person

Summary

Dictionary definitions of "dignity" do not fully explain this concept. Rather, they raise doubts and questions: what about people who have such bodily damage that prevents efforts to raise dignity or gain it through their own actions. The full answer can be found on the basis of Christian personalism, which takes into consideration the philosophical achievements and the biblical-theological view of man. It points to the existence of personal dignity, that is, the absolute, universal, inherent, inalienable, inviolable and non-gradable value that all human beings have, which guarantees that being a human is entitled to dignity. To be human being is related to having dignity. Personal dignity is independent of the state of the human body. No damage touches the depths of humanity, the essential parts of its being. "There is no cripple, there is a man" (Maria Grzegorzewska).

Key words: person, dignity, human person, the value of a person, disability.

Wstęp

Godność człowieka jako pojęcie jest czymś ciągłym i trwałym, jednakże jej rozumienie i świadomość podlega ewolucji. Zasadniczo jest to pojęcie rozumiane w dwu aspektach: jako związana z osobą ludzką przyrodzona cecha, której nie wolno naruszyć, oraz jako związane z człowieczeństwem zadanie, którego nie wolno się pozbyć – stąd nienaruszalność i niezbywalność godności człowieka, która jako cecha jest zarazem zadaniem. Godne traktowanie człowieka oznacza, że jest on w każdej życiowej sytuacji podmiotem, ma wolność wyboru, nie może być wykorzystywany, a jego prawa muszą być respektowane. Godność człowieka wyraża się zapewnieniem mu autonomii, wolności i równości, w tym także w sferze praw ekonomicznych i socjalnych¹.

Odkrywanie prawdy o człowieku w jego pełnym ujęciu wydaje się kwestią bardzo aktualną. Zagrożenie bowiem człowieczeństwa depersonalizacją sprawia, że człowiek oczekuje całościowego obrazu siebie. W czasach współczesnych prym wiodą badania szczegółowe. W wyniku postępu wielu różnych nauk, integralna wizja człowieka łatwo może zostać wyparta i zastąpiona przez ujęcia cząstkowe. Współcześnie człowiek jest często traktowany tylko w kategoriach bytu empirycznego, a jego godność stopniuje się w zależności wartości użytkowej, materialnych i społecznych korzyści. Jednocześnie akcentuje się jakość życia, negując świętość każdego życia ludzkiego. W tak pojętym i ułożonym świecie człowiek niepełnosprawny nie może znaleźć sobie miejsca i często czuje się bytem całkowicie zbitecznym. To sprawia, że pod znakiem zapytania staje godność człowieka jako takiego².

¹ Por. B. Szczupał, *Godność osoby z niepełnosprawnością. Studium teoretyczno-empiryczne poczucia godności młodzieży z dysfunkcją narządu ruchu*, Kraków 2009, s. 7.

² Por. M.A. Krąpiec, *Ja-człowiek. Zarys antropologii filozoficznej*, Lublin 1974, s. 5 n; K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, w: *Katecheza specjalna dzisiaj. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2003, s. 153 nn.

1. Pojęcie godności osoby ludzkiej.

Pojęcie „godności” funkcjonuje w języku potocznym, jak też na gruncie wielu nauk, takich jak: filozofia, teologia, psychologia, pedagogika, socjologia, medycyna, etyka i bioetyka, czy też nauki prawne. Różnorodność obszarów naukowych oraz sytuacji, w których ludzie posługują się tym terminem sprawia, że stosowane definicje mają różny zakres i trudno o wypracowanie jednego uniwersalnego określenia „godności”. Pośród tych definicji odnaleźć można elementy wspólne, jak też oryginalne dla danej dziedziny nauk³. Stąd też uznaje się, że godność łatwiej zauważyć i czuć, aniżeli trafnie ją określić i o niej pisać⁴.

Potocznie godność uznawana jest zatem za poczucie własnej wartości, dumę, honor, zajmowanie szacownego stanowiska. Termin ten funkcjonuje także jako synonim „nazwiska”⁵. Takie ujęcie akcentuje osobistą percepcję godności oraz jej społeczne nadawanie⁶.

Z kolei dziedziny naukowe analizujące godność, można odnaleźć aspekt społeczny i jednostkowy tego pojęcia. Jak wskazuje *Encyklopedia Katolicka* – aspekt społeczny akcentuje interakcyjne źródła godności człowieka⁷. Według tego ujęcia osoba pozostająca w relacjach interpersonalnych, pozytywnie wartościuje siebie, jak też grupę, do której przynależy (np. zawodową, narodową)⁸. W związku z tym godność jest nabyta, zdobyta lub nadana przez innych ludzi, a przez to uzależniona od miejsca człowieka w społeczeństwie, od kultury, rasy, płci, religii. Jest także stopniowalna, co oznacza, że człowiek może ją utracić, naruszyć lub nawet odebrać drugiej osobie⁹. Powyższe ujęcie – jak można zauważyć – niesie za sobą konkretne zagrożenia deprecjonowania osoby ludzkiej jako takiej i uzależniania jej godności od wielu czynników zewnętrznych.

Nie negując oczywiście wymiaru społecznego „godności osoby ludzkiej”, należy podkreślić, że nie jest on determinującym i z pewnością jest niepełną wizją człowieka. Aby to spojrzenie było pełne, należy odczytywać je łącznie z aspektem jednostkowym. Autorzy tej koncepcji podkreślają konieczność podejmowania osobistych starań, aby tę godność wypracować czy zdobyć. Człowiek jest tu postrzegany jako istota rozumna, która posiada siłę do poznania naukowego i zdolność odczuwania obowiązków moralnych¹⁰. Zdobywa godność poprzez moralne doskonalenie i samorealizację w obszarze najwyższych dóbr oraz podejmowanie

³ Por. U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, B. Antoszevska, *Godność człowieka z niepełnosprawnością: perspektywa pedagogiki specjalnej*, w: Kwartalnik filozoficzny, T. XLIII, Z. 3, 2015, s. 103.

⁴ K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*. Tom I, Lublin-Kielce 2006, s. 107.

⁵ *Wielki słownik języka polskiego*, red. E. Polański, Kraków 2012, s. 240.

⁶ Por. U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, B. Antoszevska, *Godność człowieka z niepełnosprawnością: perspektywa pedagogiki specjalnej*, w: Kwartalnik filozoficzny, T. XLIII, Z. 3, 2015, s. 103.

⁷ Por. *Encyklopedia katolicka*, red. L. Bieńkowski i inn., KUL, Lublin 1989, s. 1231-1232.

⁸ K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom: Elementy teorii i praktyki*. Tom. I, *Godność, odpowiedzialność, tolerancja*, Wyd. Jedność, Lublin-Kielce: 2006; Z. Szawarski, *Godność i odpowiedzialność*, „Studia Filozoficzne” nr 8-9 (1983), s. 93-106.

⁹ A. Bronk, *Kategoria godności człowieka w świetle hermeneutyki*, „Analiza i Egzystencja” nr 19 (2012), s. 11-29; U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, B. Antoszevska, *Godność człowieka z niepełnosprawnością: perspektywa pedagogiki specjalnej*, w: Kwartalnik filozoficzny, T. XLIII, Z. 3, 2015, s. 103; B. Szczupał, *Godność osoby z niepełnosprawnością. Studium teoretyczno-empiryczne poczucia godności młodzieży z dysfunkcją narządu ruchu*, Kraków 2009, s. 11

¹⁰ F.J. Mazurek, *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin 2001, s. 18-19.

moralnie wartościowych zachowań. Człowiek wyraża przez to swoją godność osobowościową¹¹. To zdobywanie godności łączy się z umiejętnością jej przeżywania, gdyż „godność zakłada poczucie wewnętrznej wolności, podmiotowości i odpowiedzialności”¹². Dochodzimy tu do elementu wspólnego ujęcia społecznego i jednostkowego. Wewnętrzne przekonanie o przysługującej godności (aspekt jednostkowy) odgrywa rolę w umiejętności obdarzania godnością innych ludzi (aspekt społeczny)¹³.

W bardzo podobny sposób „godność” definiuje „Słownik języka polskiego” pod redakcją Mieczysława Szymczaka. Ujmuje on omawiane pojęcie jako „poczucie, świadomość własnej wartości, szacunek dla samego siebie; honor, duma”¹⁴. Użyte w definicji określenie „poczucie” to – według tego samego źródła – „zdawanie sobie sprawy z pewnych faktów, zjawisk zachodzących w otaczającym świecie, stanów wewnętrznych; świadomość, czucie, wrażenie”¹⁵.

Omówione powyżej encyklopedyczne i słownikowe rozumienia godności są w pewnym stopniu utożsamione z pojęciem „poczucie godności”. Odnoszą się do sytuacji osoby, która zdaje sobie sprawę z własnych walorów, w pełni je akceptuje, co wywołuje u niej szacunek do siebie samej, dumę z posiadanych przymiotów. Tego typu stosunek do własnej osoby staje się z kolei źródłem wewnętrznej siły do działania na rzecz przynależnych praw i ochrony przed przedmiotowym traktowaniem. Poczucie godności jest więc stanem świadomościowym konkretnej jednostki i konsekwencją jej indywidualnych doświadczeń życiowych. Dzięki wysiłkowi ukierunkowanemu na realizację powszechnie uznawanych wartości, jakimi są dobro, prawda i piękno jednostka ujawnia, ale i doskonali swoją dojrzałość moralną. W ten sposób kształtuje u siebie takie cechy i przymioty, jak: honor, dobre imię, szacunek do siebie oraz poczucie własnej wartości, które poświadczają tzw. godność osobowościową.

Godność w powyższych ujęciach staje się pewnym fenomenem o charakterze psychologiczno-moralnym, cechą osobowościową ukształtowaną pod wpływem własnej aktywności w konkretnych warunkach społecznych i kulturowych. Jako właściwość nabyta może przyjmować różne nasilenie, podlegać różnym przemianom na skutek oddziaływania czynników zewnętrznych lub nawet być utraconą. Raz ukształtowana nie jest więc przymiotem danym na zawsze; trzeba ją pielęgnować, dbać i zabiegać o nią przez godziwe życie¹⁶.

Niewątpliwie definicje, jakie odnajdujemy w opracowaniach encyklopedycznych nie tylko nie wyczerpują zagadnienia „godności”, ale rodzą wątpliwości i pytania: co z osobami, które mają uszkodzenia organizmu uniemożliwiające starania o podnoszenie godności czy też zdobywanie jej poprzez własne działania. Odpowiedź na to pytanie przynoszą rozważania filozoficzne i teologiczne wskazując na istnienie godności osobowej, czyli przysługującej wszystkim ludziom wartości bezwzględnej, uniwersalnej, przyrodzonej, niezbywalnej, nienaruszalnej

¹¹ Por. Encyklopedia..., dz. cyt., s. 1231-1232; H. Koch, Godność człowieka – niezbywalnym prawem i fundamentem ładu społecznego, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” nr 1(10) (2007), s. 92, za: U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, B. Antoszevska, *Godność człowieka z niepełnosprawnością: perspektywa pedagogiki specjalnej*, w: Kwartalnik filozoficzny, T. XLIII, Z. 3, 2015, s. 104.

¹² Encyklopedia..., dz. cyt., s. 1231-1232.

¹³ B. Żurkowski, Godność człowieka w centrum problematyki pedagogiki kultury, w: A. Królikowska, red. Z. Marksa, *Refleksje nad godnością człowieka*, Wyd. WAM, Kraków 2007, s. 95.

¹⁴ Słownik języka polskiego. Red. Szymczak M. Tom I. PWN, Warszawa 1978, s. 673.

¹⁵ Tamże, s. 722.

¹⁶ Por. Mikrut A., O poszanowaniu godności osób z niepełnosprawnością. Idea a rzeczywistość, „Pielęgniarstwo i Zdrowie Publiczne”, Wrocław 2013, s. 386.

i niestopniowalnej, która sprawia, że samo bycie człowiekiem gwarantuje, że przysługuje mu godność. Bycie istotą ludzką związane jest z posiadaniem godności. Godność osobowa niezależna jest od stanu organizmu człowieka. Żadne uszkodzenie nie dotyka głębi człowieczeństwa, części istotowych jego bytu¹⁷.

2. Godność osoby w kontekście niepełnosprawności

Niewątpliwie powyższe definicje, które odnajdujemy w opracowaniach encyklopedycznych nie tylko nie wyczerpują zagadnienia „godności”, ale rodzą wątpliwości i pytania: co z osobami, które mają uszkodzenia organizmu uniemożliwiające starania o podnoszenie godności czy też zdobywanie jej poprzez własne działania. Pełną odpowiedź na to pytanie przynoszą rozważania filozoficzne (personalizm) i biblijno-teologiczne, wskazując na istnienie godności osobowej, czyli przysługującej wszystkim ludziom wartości bezwzględnej, uniwersalnej, przyrodzonej, niezbywalnej, nienaruszalnej i niestopniowalnej, która sprawia, że samo bycie człowiekiem gwarantuje, że przysługuje mu godność. Bycie istotą ludzką związane jest z posiadaniem godności. Godność osobowa niezależna jest od stanu organizmu człowieka. Żadne uszkodzenie nie dotyka głębi człowieczeństwa, części istotowych jego bytu¹⁸.

a. Ujęcie filozoficzno-personalistyczne

Personalizm opisując rzeczywistość człowieka jako osoby ludzkiej, akcentuje że człowiek odnajduje w sobie dwojaki wymiar: materialny i duchowy, przemijający i trwały, immanentny i transcendentny¹⁹. Jednocześnie dla zrozumienia sensu godności człowieka fundamentalne znaczenie ma tu pojęcie „osoby”. Święty Augustyn w *Wyznaniach* zauważa: „Człowiek istnieje jak drzewa i kamienie, żyje jak rośliny, czuje jak zwierzęta, myśli jak aniołowie”²⁰. Według tej myśli wspólną cechą człowieka ze światem nieożywionym jest istnienie, ze światem roślinnym łączy go życie biologiczne, ze światem zwierzęcym – zdolność odczuwania, natomiast ze światem duchowym – fenomen myśli. Jednocześnie św. Augustyn głosił, że pełny człowiek składa się z ciała i duszy zespolonych razem tworząc osobę ludzką, jako psychofizyczną całość. W ten sposób nadał on koncepcji człowieka wymiar personalistyczny²¹.

¹⁷ Por. W. Chudy, Sens filozoficzny kondycji człowieka niepełnosprawnego, w: *Osoba niepełnosprawna i jej miejsce w społeczeństwie*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 1988, s. 107; U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, B. Antoszevska, „Godność człowieka z niepełnosprawnością: perspektywa pedagogiki specjalnej”, w: *Kwartalnik filozoficzny*, T. XLIII, Z. 3, 2015, s. 105.

¹⁸ U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, B. Antoszevska, *Godność człowieka z niepełnosprawnością: perspektywa pedagogiki specjalnej*, w: *Kwartalnik filozoficzny*, T. XLIII, Z. 3, 2015, s. 105.

¹⁹ D. Adamczyk, *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarz, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

²⁰ Św. Augustyn, *Sermones* 43, 3, 4 PL 38, 255; cyt. za: S. Kowalczyk, *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*, Wrocław 1995, s. 48.

²¹ Klasyczną definicję osoby podał dopiero w VI wieku Boecjusz (+524), przez określenie jej jako „*rationalis naturae individua substantia*” – indywidualna substancja rozumnej natury. Por. M.A. Krapiec, *Człowiek bytem osobowym*, w: *Wychowanie na bezdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, red. F. Adamski, Kraków 1999, s. 87; tenże, *Ja – człowiek...*, s. 404 n; W. Szewczyk, *Kim jest człowiek...*, s. 120; S. Kowalczyk, *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*, s. 47 n., D. Adamczyk, *Byt „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 20.

Personalizm widząc człowieka całościowo podkreśla, że człowiek posiada materialne ciało i jest od niego uzależniony, podlega jego prawom, także tym działającym destrukcyjnie na jego fizyczne ludzkie „ja”. Człowiek rodzi się, rozwija, starzeje, podlega prawu śmierci²². Tym jednak, co wywyższa osobę ludzką ponad świat przyrody jest – jak zauważa B. Pascal – godność leżąca w myśli: „[człowiek – przyp. autora] wie, że umiera i zna przewagę świata nad sobą; świat zaś o niczym nie wie. Cała nasza godność leży więc w myśli. I to jest punkt naszego wywyższenia”²³.

Według personalizmu osobowa godność jest zawsze wartością samą w sobie, własnością niezniszczalną każdej ludzkiej istoty, opierającą się na jedyności i niepowtarzalności każdej osoby. Stąd też domaga się ona uznawania osoby ludzkiej za podmiot wszelkiego działania, a nie za przedmiot, którego można użyć jako narzędzie lub rzecz²⁴.

Człowiek – w ujęciu personalistycznym – w swych działaniach, inspiracjach wychodzi poza samego siebie, przekracza widzialną rzeczywistość, poszukuje wartości absolutnych, poszukuje rzeczywistości niematerialnej i nieskończonej, pyta o ostateczne przyczyny wszechświata, dostrzega relacje między bytami, pyta o sens wszechświata i własnego życia, jest zdolny do tworzenia pojęć. Obok wartości niższych (witalnych, ekonomicznych), osoba ludzka odczuwa potrzebę posiadania i realizowania wartości wyższych (poznawczych, estetycznych, moralnych), poszukuje wartości absolutnych i uniwersalnych, odkrywa prawdę, świadomie realizuje dobro, tworzy kulturę, jest wrażliwy na dobro i piękno. Osobę ludzką cechuje autorefleksja, osąd problemów i dystans wobec świata zewnętrznego. Człowiek doświadcza swej wolności i przeżywa ją w poczuciu odpowiedzialności za siebie, za innych ludzi, i za cały wszechświat. Jest ponadto zdolny do życia duchowego, zogniskowanego wokół fenomenu miłości, która to wartość stanowi niejako syntezę ludzkiego życia²⁵.

Innymi słowy człowiek jako osoba, przekracza świat przyrody. Posiada bowiem zdolność myślenia, miłowania i wolną wolę²⁶. Osoba ludzka jest istotą rozumną, wolną, zdolną do rozwoju (zwłaszcza w ramach życia społecznego), samoświadomą, samostanowiącą i odpowiedzialną, zdolną do zaakceptowania i respektowania godności osoby ludzkiej oraz przestrzegania właściwej hierarchii wartości humanistycznych²⁷.

Powyższe cechy i przymioty świadczą, że człowiek jest podmiotem, ponieważ jest bytem osobowym. Osoba zaś jest – jak podkreślał św. Tomasz z Akwinu – najdoskonalszym bytem w całej przyrodzie²⁸. Człowiek jest osobą, to znaczy, że jest wolnym i świadomym podmiotem, a nie tylko materialną, cielesną jednostką.

²² Por. M.A. Krąpiec, *Człowiek bytem osobowym*, w: *Wychowanie na bezdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, red. F. Adamski, Kraków 1999, s. 49.

²³ Cyt. za: N. De Martini, *Być dojrzałym*, Warszawa 1993, s. 43. Por. Adamczyk D., *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarz, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

²⁴ Por. K. Wojtyła, *Osoba i czyn*, Lublin 1994, s. 95; K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, s. 154; J. Stala, *Godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Katecheza osób szczególnej troski. Stan aktualny propozycje na przyszłość*, red. A. Kiciński, Kraków 2008, s. 15.

²⁵ Por. tamże, s. 52 nn.

²⁶ Por. W. Szewczyk, *Kim jest człowiek. Zarys antropologii filozoficznej*, Tarnów 2000, s. 146; K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, s. 157.

²⁷ Por. S. Kamiński, *Jak filozofować?*, Lublin 1989, s. 287.

²⁸ Por. J. Bagrowicz, *Godność osoby fundamentem wychowania*, s. 96; F.J. Mazurek, *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin 2001, s. 14.

Człowiek to nie „coś”, lecz „ktoś”²⁹. Osoba jest bytem niepodzielnym, posiadającym atrybuty rozumu i woli, a przez to świadomość swego „ja”, przekracza świat materialny i kieruje nim³⁰. Jako jedność fizyczno-duchowa, jest bytem zdolnym do poznania umysłowego, rozpoznawania ładu w ziemskiej rzeczywistości, a także tworzenia ładu estetycznego i moralnego³¹.

Z powyższych rozważań wynika, że godność człowieka, jego wielkość i podmiotowość, jest zastana. Nie jest ona nadawana przez społeczeństwo, czy historię. Stanowi ona wyraz własnego sposobu istnienia człowieka, dlatego nigdy nie może zostać przez nikogo umniejszona, okaleczona czy zniszczona. Sami również nie możemy się jej pozbyć ani scedować na inną osobę³². Przeciwnie – powinna być ona uszanowana i chroniona.

Osobowa godność istoty ludzkiej nie może zostać zniszczona, gdyż jest nieodłączna od człowieka. Ma charakter bezwarunkowy, przysługuje wszystkim ludziom niezależnie od płci, koloru skóry, pochodzenia i pozycji społecznej, wykonywanego zawodu lub reprezentowanego światopoglądu³³. Można jedynie przyjąć wobec niej niewłaściwą postawę. Dlatego należy stwierdzić, iż godność osoby ludzkiej jest człowiekowi nie tylko dana, ale jednocześnie zadana. Zobowiązuje każdego człowieka „do doskonalenia swojej osobowości, do pracy nad sobą opartej na ogólnoludzkich, uniwersalnych wartościach, do rozwijania umiejętności rozumnego, wewnętrznie wolnego i odpowiedzialnego podejmowania decyzji, wyborów i czynów”³⁴ stanowiących o dojrzałej moralności. Co więcej, jako przymiot nie tylko dany człowiekowi (wrodzony), ale także zadany, skutkuje bezwzględna powinnością godnego odnoszenia się do innych ludzi, „afirmowania osób w imię ich godności”³⁵.

Personalistyczne odczytywanie prawdy o godności osoby ludzkiej wyraźnie przeciwstawia się koncepcji „jakości życia”, według której wartość owej godności zmienia się, w zależności od cech i poziomu bio-psycho-społecznej kondycji i funkcjonowania, świadomości swojej egzystencji, czy też rozmaitych umiejętności i predyspozycji³⁶. Zwolennicy tejże koncepcji uznają większą wartość życia osoby

²⁹ Por. S. Kamiński, *Jak filozofować?*, Lublin 1989, s. 50.

³⁰ Por. J. Bagrowicz, *Godność osoby fundamentem wychowania*, s. 96; Szczupał B.: *Godność osoby z niepełnosprawnością*. Studium teoretyczno-empiryczne poczucia godności młodzieży z dysfunkcją narządu ruchu, Kraków 2009, s. 23.

³¹ Por. F. Adamski, *Prawa osoby jako podmiotu wychowania*, „Wychowawca” 5,77 (1999), s. 28n; D. Adamczyk, *Dziecko jako osoba i podmiot wychowania*, s. 77; tenże, *Byt „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 20.

³² Por. Bagrowicz J., *Godność osoby fundamentem wychowania*, w: *Wychowanie na rozdrożu. Personalistyczna filozofia wychowania*, red.: Adamski F., Kraków 1999, s. 97.

³³ Chalas K., *Wychowanie ku wartościom. Elementy teorii i praktyki*, Tom I, Lublin-Kielce 2006, s. 110.

³⁴ A. Mikrut, S. Olszewski, *Poszanowanie godności jako czynnik profilaktyki zachowań agresywnych osób z lekką niepełnosprawnością intelektualną*, w: *Profilaktyka i probacja w środowisku lokalnym*. Red.: Urban B., Konopczyński M. Wyd. UJ, Kraków 2012, s. 255.

³⁵ *Słownik Katolickiej Nauki Społecznej*, red. W. Piwowski, <http://www.kns.gower.pl/sownik/sownik.htm>, dostęp: 25 VII 2013, za: Mikrut A., *O poszanowaniu godności osób z niepełnosprawnością. Idea a rzeczywistość*, „Pielęgniarstwo i Zdrowie Publiczne”, Wrocław 2013, s. 387; Por. J. Gałkowski, *Jan Paweł II o godności człowieka*, w: *Zagadnienie godności człowieka*, red. J. Czerkawski, Lublin 1994, s. 109; K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, s. 159; J. Stala, *Godność człowieka niepełnosprawnego*, s. 15; Adamczyk D., *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarz, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

³⁶ Por. D. Kopeć, *Rzeczywistość (nie)edukacyjna osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną*. Zbiorew instrumentalne studium przypadku, Poznań 2013, s. 115-116; A. Mikrut, *O odkrywaniu swojej godności przez osobę z niepełnosprawnością intelektualną*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, T. XXXVII, 1, Lublin 2014, s. 20.

normalnie funkcjonującej, niż np. osoby w trwałym stanie wegetatywnym³⁷. Tylko tej pierwszej jednostce przysługuje miano osoby ludzkiej, druga zaś jest jedynie istotą ludzką. Granicę w tym rozróżnieniu zwolennicy jakości życia między tym, co stanowi jedynie o biologicznym wymiarze istnienia jednostki ludzkiej, a tym, co związane jest z jej świadomą egzystencją³⁸. Innymi słowy warunkiem bycia osobą ludzką byłaby wówczas świadomość egzystencji, wyrażająca się analizowaniem własnego życia i nadawaniem mu określonej wartości. Status osoby ludzkiej – w omawianej koncepcji – przysługuje jednostce, która jest świadoma siebie, swojego życia i swoich pragnień, posiada ideał swojego życia i konsekwentnie do niego dąży, a także jest zdolna do samodzielnego dokonywania wyborów, a więc autonomicznego kreowania swojego losu. W przeciwnym wypadku jednostki nie są osobami, ale istotami ludzkimi³⁹.

Wspomniana koncepcja pociąga za sobą bardzo poważne konsekwencje, zarówno dla tych, którym nadano taki status, jak również dla tych wszystkich, którzy pozostają z nimi w osobistych, opiekuńczych czy terapeutycznych relacjach. Mogą stać się źródłem uprzedmiotowienia osób niepełnosprawnych, chorych oraz ich biologicznej wegetacji⁴⁰. W skrajnych przypadkach w ogóle może być zagrożona ich fizyczna egzystencja. To właśnie w tym kontekście należy odczytywać zapisy obowiązującej w Polsce Ustawy z 7 stycznia 1993 roku o planowaniu rodziny, ochronie płodu ludzkiego i warunkach dopuszczalności przerywania ciąży, która dopuszcza aborcję m.in. w tych przypadkach, w których „badania prenatalne lub inne przesłanki wskazują na duże prawdopodobieństwo ciężkiego i nieodwracalnego uszkodzenia płodu”⁴¹.

Konsekwencje opcji jakości życia mogą dotknąć również profesjonalistów kreujących rozmaite obszary przestrzeni funkcjonowania osób z niepełnosprawnościami, w postaci dylematów: „skoro nasi podopieczni nie są osobami, a jedynie istotami ludzkimi, skoro ich życie nie ma większej wartości, to czy warto angażować swoją wiedzę i prakseologiczne kompetencje w troskę o nich, o ich życie i o warunki, w jakich się ono toczy? Czy nie lepiej skoncentrować swoje wysiłki na tych osobach, które z działań tych będą zdawały sobie sprawę, będą świadome efektów rehabilitacyjnych, w końcu zaś – w wyniku naszych działań w mniejszym lub większym stopniu zmieniają swój status z beneficjentów systemu opieki i terapii na pełnosprawnych uczestników życia społecznego, pomnażających zasoby indywidualne i swojego środowiska?”⁴².

Personalistyczne rozumienie osoby ludzkiej i jej godności i wartości (będące źródłem koncepcji „świętości życia” w opozycji do „jakości życia”), podkreśla mocno, że nie ma żadnego związku z właściwościami bio-psycho-społecznymi danej osoby oraz poziomem jej biologicznego, psychicznego lub społecznego funkcjonowania. Godnością tą są obdarzone zatem również osoby najgłębiej dotknięte

³⁷ Por. D. Kopeć, *Rzeczywistość (nie)edukacyjna osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną. Zbiór instrumentalny studium przypadku*, Poznań 2013, s. 119.

³⁸ Por. D. Kopeć, *Rzeczywistość (nie)edukacyjna osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną. Zbiór instrumentalny studium przypadku*, Poznań 2013, s. 120.

³⁹ Por. D. Kopeć, *Rzeczywistość (nie)edukacyjna osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną. Zbiór instrumentalny studium przypadku*, Poznań 2013, s. 122.

⁴⁰ Por. A. Mikrut, *O odkrywaniu swojej godności przez osobę z niepełnosprawnością intelektualną*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, T. XXXVII, 1, Lublin 2014, s. 20.

⁴¹ Por. D. Kopeć, *Rzeczywistość (nie)edukacyjna osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną. Zbiór instrumentalny studium przypadku*, Poznań 2013, s. 124.

⁴² A. Mikrut, *O odkrywaniu swojej godności przez osobę z niepełnosprawnością intelektualną*, „Annales Universitatis Mariae Curie-Skłodowska”, T. XXXVII, 1, Lublin 2014, s. 21-22.

takim czy innym rodzajem niepełnosprawności. Viktor E. Frankl pisze, że pomimo, iż „wartość użytkowa” człowieka może się zmieniać, a nawet zaniknąć w wyniku działania różnych czynników, godność osobowa pozostaje nienaruszona, nawet wówczas, gdy człowiek utraci swoje możliwości działania na rzecz pomnażania zasobów materialnych środowiska i swoich własnych⁴³.

W kontekście powyższych rozważań, można stwierdzić, że podważenie personalistycznej koncepcji godności osoby ludzkiej będzie skutkowało postrzeganiem każdego ograniczenia, zniekształcenia, defektu ciała, czy w ogóle cierpienia jako beżużytecznego i zwalczaniem ich jako zła, którego należy uniknąć za wszelką cenę. Nasz stosunek do godności człowieka, własnej i bliźniego, jest sprawdzianem naszego człowieczeństwa⁴⁴.

Personalistyczne podejście do każdej jednostki ludzkiej, nawet najbardziej dotkniętej zaburzeniami rozwoju i funkcjonowania, wyraża się w uznaniu jej prawa do życia, do człowieczeństwa, w traktowaniu jej jako osoby z przynależnym, odpowiadającym jej możliwościom i aspiracjom, miejscem w strukturze społecznej, w uznaniu jej niezbywalnego prawa do wolności od przymusu⁴⁵. Oznacza to wolność wyboru, w tym również wyboru drogi własnego rozwoju⁴⁶. Powyższe podejście będzie także uwzględniało uznanie i respektowanie praw, takich jak: prawo do bezpieczeństwa, poszanowania integralności fizycznej i psychicznej, swobodnego przemieszczania się i niezależnego życia w społeczeństwie na miarę swoich możliwości, wolności w zakresie wypowiedzania się, wyrażania opinii, wolności wyboru formy komunikacji, czy wreszcie prawo do edukacji⁴⁷.

Każdy człowiek niepełnosprawny, z tej racji, że jest człowiekiem, niezależnie od stanu zdrowia i umysłu posiada godność osoby ludzkiej. Niepełnosprawność fizyczna czy psychiczna nie jest w stanie naruszyć jego osobowej struktury. Stąd wartość osobowa człowieka i wynikająca z niej godność od chwili poczęcia do śmierci pozostaje nienaruszalna w każdej postaci ludzkiego życia⁴⁸. Stan zdrowia fizycznego lub psychicznego nic nie dodaje, ani w żaden sposób nie umniejsza godności osoby ludzkiej. Osoby niepełnosprawne są w pełni podmiotami ludzkimi. Przysługują im zatem nienaruszalne prawa stanowiące o szczególnym znaczeniu i wielkości każdego człowieka. W przypadku osób niepełnosprawnych, zło należy postrzegać jedynie jako brak pewnych czynników bytowych należnych danej naturze. Nie można tu jednak mówić o braku jakichkolwiek czynników istotnych do określenia człowieka⁴⁹.

⁴³ Por. Mazurek F.J.: Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka. Redakcja Wydawnictwa KUL, Lublin 2001, s. 60.

⁴⁴ Por. J. Stala, *Godność człowieka niepełnosprawnego*, s. 11.

⁴⁵ Nowak M., *Pedagogika personalistyczna*, w: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, Tom 1, red. Kwieciński Z., Śliwerski B., Warszawa 2005, s. 240.

⁴⁶ Sadowska S., *Ku edukacji zorientowanej na zmianę społecznego obrazu osób niepełnosprawnych*, Toruń 2005, s. 34.

⁴⁷ Mikrut A., *O promowaniu godności człowieka w ramach Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”, Tom LXIX, 2016: 105-121, s. 113-114.

⁴⁸ Por. W. Chudy, *Sens filozoficzny kondycji człowieka niepełnosprawnego*, w: *Osoba niepełnosprawna i jej miejsce w społeczeństwie*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 1988, s. 111; tenże, *Powołanie osoby niepełnosprawnej w nauczaniu Jana Pawła II*, w: *Osoba niepełnosprawna i jej miejsce w społeczeństwie*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 1988, s. 126 n; D. Kornas-Biela, *Osoba niepełnosprawna, chora, cierpiąca: nauczanie Jana Pawła II*, w: *Rodzina: źródło życia i szkoła miłości*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 2000, s. 358; K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, s. 159.

⁴⁹ Por. Adamczyk D., *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarczyk, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40; D. Kornas-Biela, *Osoba niepełnosprawna, chora, cierpiąca...*, s. 358; K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, s. 160.

W tym zakresie nie ma żadnej różnicy między człowiekiem w pełni sprawnym a człowiekiem niepełnosprawnym. Możliwe są zaś braki w elementach integrujących, stanowiących o materialnej całości bytu (np. waga człowieka), czy też doskonałościowych (np. znakomity słuch u muzyka)⁵⁰. Braki te u ludzi zdrowych i niepełnosprawnych są różnicą tylko ilościową, nie zaś ontologiczną. Świadczą o przygodności każdego bytu ludzkiego, nie są natomiast cechą bytową danej osoby. Trzeba przy tym mocno podkreślić, że żaden człowiek nie jest idealną jednością materialną i nie realizuje doskonałości w każdej sferze⁵¹. Przypadłości lub braki – powiedzmy raczej „cechy” – osoby niepełnosprawnej, np. w percepcji rzeczywistości, czy w możliwościach poruszania się, są jedynie przypomnieniem prawdy o przygodnym charakterze bytu ludzkiego⁵².

b. Ujęcie biblijno-teologiczne

Powyższe spojrzenie personalistyczne stara się na gruncie filozofii jak najpełniej ukazać godność i wartość osoby ludzkiej. Żadna jednak filozofia człowieka nie rozwiązuje do końca wszystkich aspektów tegoż zagadnienia. Dlatego istotnym jest jej pogłębienie i dopełnienie przez argumentację teologiczną. Ujęcie biblijno-teologiczne dostrzega, że człowiek jest jednością psycho-fizyczną, duchowo-cielesną. Poprzez ciało jest on związany z ziemią, ludźmi, kosmosem, ale jest też związany z Bogiem i na Niego ukierunkowany⁵³. Ujęcie to wskazuje, iż istotą godności człowieka jest fakt stworzenia. Go na obraz i podobieństwo samego Boga, Co więcej, człowiek jest jedynym stworzeniem, którego Bóg pragnął dla niego samego i który jest zdolny do poznania i miłowania swego Stwórcy⁵⁴.

Podstawowym źródłem mówiącym o stwórczym pochodzeniu człowieka od Boga oraz byciem Jego „obrazem i podobieństwem” (Rdz 1,26 n), są opisy stworzenia świata i człowieka znajdujące się w pierwszych dwóch rozdziałach Księgi Rodzaju. Odnajdujemy tam dwa symboliczne opisy stworzenia świata i człowieka. W pierwszym opowiadaniu o stworzeniu (Rdz 1,1-2,4a) człowiek został przedstawiony jako szczytowy moment stwarzania świata. Jest on zwieńczeniem procesu stwarzania: „Stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę” (Rdz 1,27). Człowiek, stworzony jako mężczyzna i kobieta, jest obrazem i podobieństwem Boga. Drugie opowiadanie (Rdz 2,4b-25) przedstawia Boga jako garncarza, który z miłością formuje ciało człowieka. „Wtedy to Pan Bóg ulepił człowieka z prochu ziemi” (w. 7a). Następnie Bóg „tchnął w jego nozdrza tchnienie życia, wskutek czego stał się człowiek

⁵⁰ Por. M.A. Krąpiec, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, Lublin 1985, s. 197 nn; K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, s. 161.

⁵¹ Por. W. Chudy, *Sens filozoficzny kondycji człowieka niepełnosprawnego*, s. 111; K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, s. 161 n.

⁵² Por. M.A. Krąpiec, *Metafizyka. Zarys teorii bytu*, s. 402 nn; A. Tomkiewicz, R. Bocheńska, *Wartość osoby niepełnosprawnej w społeczeństwie w świetle nauczania Jana Pawła II*, w: *Pedagogika katolicka. Zagadnienia wybrane*, red. A. Rynio, Stalowa Wola 1999, s. 246; K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, s. 158 nn; J. Stala, *Zasada personalizmu u podstaw katechezy specjalnej*, „Roczniki Teologiczne” 8 (2006), s. 111; tenże, *Godność człowieka niepełnosprawnego*, s. 18.

⁵³ Por. R.E. Rogowski, *Być człowiekiem*, s. 140 n.

⁵⁴ Por. KDK 12; J. Stala, *Godność człowieka niepełnosprawnego*, s. 14 n.

istotą żywą" (w. 7b). Autor natchniony podkreśla w ten sposób fakt, że człowiek w istnieniu cielesnym jest ożywiany życiem Boga, przez co w swojej naturze ma coś z istoty samego Boga⁵⁵.

Pierwszy – młodszy chronologicznie – opis stworzenia (Rdz 1,1-2,4a) akcentuje powołanie do istnienia człowieka, który jest koroną całego stworzenia. Dzieła wcześniej stworzone (Rdz 1,3-25), mają służyć człowiekowi i być mu poddane. To właśnie dla człowieka Bóg stworzył cały świat. Werset 1,27 Księgi Rodzaju wystawia nieporównywalną wielkość człowieka: „stworzył więc Bóg człowieka na swój obraz, na obraz Boży go stworzył: stworzył mężczyznę i niewiastę”⁵⁶.

Człowiek ukazany został jako istota wyższa od wszystkich innych stworzeń. Bóg nie stwarza człowieka w ten sam sposób, jak istoty nieożywione czy zwierzęta. Rośliny czy zwierzęta wydała ziemia (por. Rdz 1,24), natomiast ludzie są osobnym dziełem Boga. Człowiek jest istotą wyższego rzędu niż zwierzę. Prawdę tę podkreśla uroczystym ton słów wypowiedzianych przez Boga: „Uczyńmy człowieka na Nasz obraz, podobnego Nam” (Rdz 1,26a). Istotne są tu hebrajskie terminy: *selem* i *demut* – obraz i podobieństwo. Zastosowana z kolei liczba mnoga jest formą stylistyczną, określającą naradę Boga z samym sobą, głęboki namysł Boga przed stworzeniem najlepszego dzieła, jakim jest człowiek. Każda osoba ludzka jest jedyna i niepowtarzalna, godna szacunku i niezastąpiona.⁵⁷

Podobieństwo człowieka do Boga wyraża się w sprawowaniu władzy królewskiej człowieka nad innymi stworzeniami. (por.). W wersecie Rdz 1,28 zostały użyte hebrajskie czasowniki *kbš* i *rdh* – podbijać i panować. W Ps 8,6b-7 czytamy o stworzonym człowieku: „Uwieńczyłeś go potęgą i wspaniałością; uczyniłeś go władcą nad dziełem Twoich rąk; wszystko położyłeś pod jego stopami”. Hebrajskie terminy *kabod* i *hadar* – potęga i wspaniałość, są w Biblii przymiotami króla (por. 1 Krl 3,13; Ps 21,6) i Boga, jako władcy (por. Ps 24,7-10; Iz 6,3-5; Ps 96,8). Przypisane człowiekowi oznaczają, że człowiek jest królem stworzenia i uczestniczy w godności królewskiej samego Boga⁵⁸.

⁵⁵ Por. Jan Paweł II, *Mężczyznę i niewiastę stworzył ich*, w: Jan Paweł II naucza, red. T. Styczeń, Lublin 1981, s. 21 nn; D. Adamczyk, *Był „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 12; Adamczyk D., *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarz, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

⁵⁶ Por. W. Trilling, *Stworzenie i upadek według Rdz 1-3*, Warszawa 1980, s. 71; A. Läpple, *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii*, s. 56 n; S. Stefanek, „Na obraz Boży stworzył ich”, *Roczniki Teologiczne* 10 (2004), s. 10 n; D. Adamczyk, *Starotestamentalne cytaty w Ewangelii według świętego Mateusza i ich zastosowanie w aktualnych polskich podręcznikach do katechizacji. Studium biblijno-katechetyczne*, Kielce 2006, s. 64; tenże, *Starotestamentalne cytaty w perykopie z Mt 19,1-9*, s. 23.

⁵⁷ Por. S. Łach, *Księga Rodzaju. Wstęp – Przekład z oryginału – Komentarz*, Poznań 1962, s. 192; J. Stępień, *Biblijna idea powołania człowieka*, w: *W kierunku człowieka*, red. B. Bejze, Warszawa 1971, s. 122; T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, s. 63; M. Peter, *Prehistoria biblijna*, Poznań 1994, s. 17 n; J.S. Synowiec, *Na początku*, s. 30; J. Homerski, *Pieśń o stworzeniu człowieka. Refleksje egzegetyczno-teologiczne nad tekstem Rdz 1,26-28 i 2,7.15.18.21-23*, *Roczniki Teologiczne* 1 (1999), s. 132; D. Adamczyk, *Starotestamentalne cytaty w Ewangelii według świętego Mateusza...*, s. 65; tenże, *Starotestamentalne cytaty w perykopie z Mt 19,1-9*, s. 24; tenże, *Był „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 14 n.

⁵⁸ Por. J. Chmiel, *Człowiek obrazem Boga. U podstaw antropologii biblijnej*, w: „Znak” 1,29 (1977), s. 366; T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, s. 64; J.S. Synowiec, *Na początku*, s. 33 n.

Człowiek otrzymał od Stwórcy władzę, panuje nad całym stworzeniem i może nim rządzić, ma możliwość działania, może kształtować siebie. Poprzez wyposażenie człowieka wduszę, rozum i wolną wolę, człowiek staje się na ziemi przedstawicielem Boga. Uczestniczy w Jego stwórczym działaniu, przekształca i doskonali świat stworzony przez Boga⁵⁹.

Starszy opis stworzenia – zawarty w Rdz 2,4b-25 – wskazuje na istotę ludzkiej natury. „Bóg ulepił człowieka z prochu ziemi” (w. 7a). Polski rzeczownik „człowiek” jest tłumaczeniem hebrajskiego *adam*. Jego źródłosłów *dm* oznacza „być czerwonym” i występuje też w terminie *adamah* oznaczającym „glebę”, „ziemię”. Według autora biblijnego człowiek jest istotą ulepioną z ziemi. Autor natchniony podkreśla przygodność człowieka – ciało ludzkie po śmierci obraca się w proch⁶⁰. Człowiek ze swej natury jest istotą słabą. Zbudowany jest z substancji, które podlegają rozpadowi (por. Rdz 3,19; Ps 103,13 n; Iz 29,15 n; 45,9; 64,7; Rz 9,20 n). Jednocześnie autor posługuje się tu antropomorfizmem „ulepił” wskazującym na całkowitą wolności Boga w dziele stworzenia, a także zależność człowieka od Stwórcy⁶¹.

Autor natchniony nie tylko wskazuje na słabość człowieka, stworzonego z prochu ziemi (Rdz 2,7). Uczy także o jego wielkości, dopowiadając w wersecie 2,7b, że człowiek otrzymał od Boga „tchnienie życia, wskutek czego stał się człowiek istotą żywą”. Życie człowieka jest darem Boga, który jest źródłem życia (por. Ps 36,10). Bóg podtrzymuje w człowieku życiodajną siłę – oddech życia (por. Hi 12,10), w chwili śmierci zaś odbiera go (por. Hi 34,14; Ps 104,29 n; Koh 12,7). Człowiek zatem ma w swej naturze coś, co z istoty należy do Boga. Świadczy to o wyjątkowości człowieka pośród innych istot żywych, gdyż żadna z nich nie została wyposażona w tchnienie samego Stwórcy. Istota-osoba ludzka zawiera w sobie elementy, będące odbiciem tego, kim jest Bóg. Podobieństwo do Boga sprawia, że człowiek jest *mikrotheos*, dzieckiem Boga i uczestniczy w jego naturze⁶².

Obydwa opisy stworzenia, choć odmienne, wyraźnie wskazują na fakt, że człowiek jest istotą cielesną. Otrzymał życie od Boga, który obdarował go swoim duchem. Człowiek został stworzony jako uwieńczenie całego dzieła stwarzania. Bóg stworzył człowieka, jako istotę wolną, rozumną i zdolną do miłości, zdolnego

⁵⁹ Por. M. Filipiak, *Godność osoby ludzkiej w świetle opisu stworzenia*, ZN KUL 1,16 (1973), s. 31; tenże, *Biblia o człowieku*, Lublin 1979, s. 83 nn; J. Kowalski, *Człowiek jako obraz Boży w świetle konstytucji „Gaudium et spes”*, „Częstochowskie Studia Teologiczne” 1 (1973), s. 105-130; J. Chmiel, *Człowiek obrazem Boga...*, s. 363-370; A. Bonora, *Człowiek obrazem Bożym w Starym Testamencie*, „Communio” 2 (1982), s. 3-15; M. Gołębiowski, *Człowiek obrazem i podobieństwem Boga*, „Ateneum Kapłańskie” 79 (1987), s. 264-278; J.S. Synowiec, *Na początku*, s. 35; D. Adamczyk, *Starotestamentalne cytaty w Ewangelii według świętego Mateusza...*, s. 67; tenże, *Starotestamentalne cytaty w perykopie z Mt 19,1-9*, s. 25; tenże, *Byt „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 16; tenże, *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarczyk, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

⁶⁰ Por. A. Läpple, *Od Księgi Rodzaju do Ewangelii*, Kraków 1983, s. 61; J.S. Synowiec, *Na początku*, Kraków 1996, s. 84; B. Górka, *Biblia i cywilizacja Boga*, Kraków 2004, s. 19; D. Adamczyk, *Byt „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 13.

⁶¹ Por. D. Adamczyk, *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarczyk, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

⁶² Por. T. Jelonek, *Biblijna historia zbawienia*, s. 68; J.S. Synowiec, *Na początku*, s. 85 n; R.E. Rogowski, *Być człowiekiem*, w: *W kręgu chrześcijańskiego orędzia moralnego*, red. M. Biskup, T. Reroń, Wrocław 2000, s. 140 n; D. Adamczyk, *Dziecko jako osoba i podmiot wychowania*, s. 78; tenże, *Byt „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 13; D. Adamczyk, *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarczyk, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

do nawiązywania relacji osobowych, „bycia dla drugih”. Omawiane biblijne przesłanie stanowi podstawę ludzkiej godności. W Rdz 1,31a czytamy: „A Bóg widział, że wszystko, co uczynił, było bardzo dobre”. Słowa te zawierają w sobie uniwersalizm: ludzie wszystkich ras, narodów, światopoglądów i religii zostali stworzeni na obraz Boga. W tym fakcie znajduje uzasadnienie ludzka godność, przysługująca każdemu człowiekowi⁶³.

Jednakże pełnia godności człowieka objawiła się dopiero w Jezusie Chrystusie, w Jego Wcieleniu (Syn Boży przyjął ludzką naturę), oraz w dziele odkupienia. Odkupienie przez Jezusa Chrystusa jest najwyższym wyniesieniem człowieka, ponieważ jego celem jest uczestnictwo ludzi w życiu Boga. Owo Odkupienie obejmuje każdego człowieka, dlatego prawda o godności człowieka odnosi się do wszystkich ludzi, co wskazuje na wielką wartość każdej osoby ludzkiej. Godność osoby ludzkiej posiada swoje źródło w Chrystusowym dziele Odkupienia⁶⁴.

Bóg stał się człowiekiem, aby człowiek mógł żyć razem z Bogiem. Jest to powołanie człowieka, które świadczy o jego szczególnej godności. Powołanie to obejmuje całego człowieka, z duszą i ciałem⁶⁵. W Konstytucji duszpasterskiej o Kościele w świecie współczesnym *Gaudium et spes* Soboru Watykańskiego II czytamy, że istotnym elementem godności ludzkiej jest powołanie człowieka do zmartwychwstania i do życia wiecznego, do uczestnictwa w życiu Boga⁶⁶.

W osobowym Bogu można odkryć godność każdej osoby ludzkiej. Godność ta znajduje swoje najgłębsze umocowanie i sens w świetle Objawienia. *Katechizm Kościoła Katolickiego* podaje, że „człowiek, ponieważ został stworzony na obraz Boży, posiada godność osoby: nie jest tylko czymś, ale kimś. Jest zdolny poznawać siebie, panować nad sobą, w sposób dobrowolny dawać siebie oraz tworzyć wspólnotę z innymi osobami. Przez łaskę jest powołany do przymierza ze swoim Stwórcą, do dania Mu odpowiedzi wiary i miłości, jakiej nikt inny nie może za niego dać”⁶⁷. W dalszym zaś punkcie dopowiada: „ciało i dusza wierzącego uczestniczą już w godności «należenia do Chrystusa». Wynika z tego konieczność szacunku dla własnego ciała, a także dla ciała drugiego człowieka, szczególnie gdy cierpi”⁶⁸.

3. Rozumienie godności osoby niepełnosprawnej w nauczaniu Jana Pawła II

W rozważaniach dotyczących godności osoby niepełnosprawnej koniecznym staje się odrębne potraktowanie nauczania św. Jana Pawła II. Łączy ono bowiem dwa opisane powyżej ujęcia – zarówno filozoficzno-personalistyczne, jak i biblijno-teologiczne, stanowiąc szeroką, spójną myśl traktującą całościowo prawdę o człowieku, jako osobie ludzkiej.

⁶³ Por. J.S. Synowiec, *Na początku*, s. 39 n; D. Adamczyk, *Starotestamentalne cytaty w Ewangelii według świętego Mateusza...*, s. 67 n; tenże, *Starotestamentalne cytaty w perykopie z Mt 19,1-9*, s. 26; tenże, *Byt „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 18.

⁶⁴ Por. T. Borutka, *Prawa Osoby Ludzkiej Podstawą Życia Społecznego w Świecie Nauczania Kościoła*, Kraków 2000, s. 51 nn; D. Adamczyk, *Dziecko jako osoba i podmiot wychowania*, s. 79; tenże, *Byt „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 23; tenże, *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarz, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

⁶⁵ Por. KDK 19; D. Adamczyk, *Byt „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 23 n.

⁶⁶ Por. KDK 18.

⁶⁷ KKK 357.

⁶⁸ KKK 1004.

Ten wybitny przedstawiciel personalizmu, w tekście adresowanym do uczestników sympozjum na temat „Godność i prawa osoby z upośledzeniem umysłowym”, które odbyło się w Watykanie w 2004 r., podkreślił bardzo mocno, że każda istota ludzka niezależnie od warunków, w jakich przychodzi jej egzystować oraz bez względu na stopień ujawnianych zdolności „ma wyjątkową godność i szczególną wartość” na przestrzeni całego życia; od chwili zaistnienia aż po naturalną śmierć⁶⁹. W żaden sposób nie zmienia tego fakt, że niejako z natury rzeczy nie dysponuje ona oczekiwaną i wymaganą przez społeczeństwo odpowiednio dużą „wartością pragmatyczną”. Jan Paweł II wyraźnie zaakcentował, że „społeczeństwo, w którym byłoby miejsce tylko dla osób w pełni sprawnych, nie byłoby społeczeństwem godnym człowieka. Dyskryminacja według kryterium sprawności jest nie mniej haniebna niż dyskryminacja z powodu rasy, płci czy religii”⁷⁰.

W encyklice *Evangelium vitae* Jan Paweł II pisze: „Życie, które domaga się większej *życziowości*, miłości i opieki jest uznawane za bezużyteczne lub traktowane jako niezdolny ciężar, a w konsekwencji odrzucane na różne sposoby. Człowiek, który swoją chorobą, niepełnosprawnością lub – po prostu – samą swoją obecnością zagraża dobrobytowi lub *życiowym* przyzwyczajeniom osób bardziej uprzywilejowanych, bywa postrzegany jako wróg, przed którym należy się bronić albo którego należy wyeliminować”⁷¹. W ten sposób Jan Paweł II sprzeciwia się modelowi społeczeństwa, które staje się coraz częściej miejscem rywalizacji, ścigania się po większą sławę, bogactwo czy władzę⁷². Zauważa, że „*właściwe* kryterium, które powinno przesądzać o uznaniu godności osoby – to znaczy kryterium szacunku, bezinteresowności i służby – zostaje zastąpione przez kryterium wydajności, funkcjonalności i przydatności: drugi człowiek jest ceniony nie za to kim *«jest»*, ale za to, co *«posiada»*, czego dokonuje i jakie przynosi korzyści”⁷³.

W swoim nauczaniu Jan Paweł II podkreśla wielokrotnie, że niezależnie od swojej choroby czy niepełnosprawności, każda z osób dotkniętych tymi przypadłościami jest w absolutnie pełny i niepodważalny sposób osobą: „Istotna wartość i osobowa godność każdego człowieka nie ulegają zmianie nigdy, niezależnie od konkretnych okoliczności jego życia. Człowiek, nawet ciężko chory lub niezdolny do wykonywania bardziej złożonych czynności, jest i zawsze pozostaje człowiekiem, nigdy zaś nie stanie się *«rośliną»* czy *«zwierzęciem»*”⁷⁴.

Przeciwnie – jak podkreśla Jan Paweł II – „osoba niepełnosprawna, także wówczas, gdy zraniony jest jej umysł lub zaburzona zdolność postrzegania czy rozumienia, jest podmiotem w pełni ludzkim, mającym święte i niezbywalne

⁶⁹ Jan Paweł II, *Przesłanie do uczestników międzynarodowego sympozjum na temat: Godność i prawa osoby z upośledzeniem umysłowym*, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/uposledzenie_05012004.html, dostęp: 04.03.2021.

⁷⁰ Jan Paweł II, *Przesłanie do uczestników międzynarodowego sympozjum na temat: Godność i prawa osoby z upośledzeniem umysłowym*, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/uposledzenie_05012004.html, dostęp: 04.03.2021.

⁷¹ Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, Rzym 1995, p. 12.

⁷² Por. E. Domagała-Zyśk, *Osoba chora, niepełnosprawna, cierpiąca jako wezwanie do poszukiwania sensu. Nauczanie Jana Pawła II w kontekście „teologii niepełnosprawności” Jeana Vaniera*, w: *Jan Paweł II stróżem ludzkiej rodziny*, red. J. Śledzianowski, T. Sakowicz, Kielce 2006, s. 154.

⁷³ Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, p. 23.

⁷⁴ Jan Paweł II, *Człowiek chory zawsze zachowuje swoją godność*. Przemówienie do Międzynarodowego Kongresu Lekarzy Katolickich. Rzym 20.03.2004, „*L'osservatore Romano*” (pol.) 6 (2004), s. 20; por. Adamczyk D., *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarz, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

prawa przynależne każdemu człowiekowi. Istota ludzka bowiem, niezależnie od warunków, w jakich toczy się jej życie, oraz od zdolności, jakimi może się wykazywać, ma wyjątkową godność i szczególną wartość od początku swego istnienia aż po naturalną śmierć. Osoba niepełnosprawna – mimo wszelkich ograniczeń i cierpień, jakie są jej udziałem – każe nam pochylić się z szacunkiem i mądrością nad tajemnicą człowieka. Im bardziej bowiem zagłębialiśmy się w mroczne i nieznane obszary ludzkiej rzeczywistości, tym lepiej rozumiemy, że właśnie w sytuacjach najtrudniejszych i najbardziej niepokojących ujawnia się godność i wielkość ludzkiej istoty. Zranione człowieczeństwo osoby niepełnosprawnej jest dla nas wyzwaniem, aby dostrzec, zaakceptować i ukazywać w każdym z tych naszych braci i siostr niezrównaną wartość ludzkiej istoty, którą Bóg stworzył po to, aby była synem w Synu⁷⁵.

Papież osadza naukę o godności człowieka w kontekście chrystologicznym. Dal niego „człowieka [...] nie można do końca zrozumieć bez Chrystusa. A raczej: człowiek nie może sam siebie zrozumieć bez Chrystusa. Nie może zrozumieć, ani kim jest, ani jaka jest jego właściwa godność, ani jakie jest jego powołanie i ostateczne przeznaczenie [...] Chrystus nie przestaje być wciąż otwartą księgą nauki o człowieku, o jego godności, o jego prawach⁷⁶”.

Stąd też, odnosząc się do godności i wartości osób niepełnosprawnych Jan Paweł II przypomina, że „osoby te są żywymi ikonami ukrzyżowanego Syna. Odsłaniają przed nami tajemnicze piękno Tego, który dla nas огоłocił samego siebie i stał się posłuszny aż do śmierci. Ukazują nam, że najgłębsza istota człowieczeństwa – poza wszelkimi pozorami zewnętrznymi – ukryta jest w Jezusie Chrystusie. Dlatego słusznie zostało powiedziane, że osoby niepełnosprawne to uprzywilejowani świadkowie człowieczeństwa. Mogą wszystkich uczyć, czym jest miłość, która zbawia, mogą stać się zwiastunami nowego świata, którym nie rządzi siła, przemoc, agresja, ale miłość, solidarność, otwartość na drugiego – nowego świata, przemienionego przez światłość Chrystusa, Syna Bożego, który dla nas ludzi stał się człowiekiem, został ukrzyżowany i zmartwychwstał⁷⁷”.

Istniejący w człowieku Boży pierwiastek sprawia, że jest on istotą świadomą i wolną, a więc zdolną do poznania siebie i swego Stwórcy oraz życia według Bożej woli. Godność ludzka zakotwiczona w akcie stwórczym znajduje swe potwierdzenie w wyjątkowej celowości ludzkiej egzystencji.

Jan Paweł II pisze: „Człowiek jest obrazem Boga między innymi dzięki nakazowi otrzymanemu od swojego Stwórcy, by czynił sobie ziemię poddaną, by panował nad nią. W wykonywaniu tego zadania człowiek, każda istota ludzka, odzwierciedla działanie samego Stwórcy wszechświata⁷⁸”.

Poprzez dzieło odkupienia przez Chrystusa każdy człowiek został przeznaczony do życia wiecznego. „Osobliwą rację godności ludzkiej stanowi powołanie człowieka do uczestnictwa w życiu Boga⁷⁹”. Dlatego Jan Paweł II podkreśla: „Człowiek jest

⁷⁵ Jan Paweł II, *Ludzie najłabsi i najbardziej potrzebujący w życiu społeczeństwa*. Przesłanie do uczestników Międzynarodowego Sympozjum na temat: *Godność i prawa osoby z upośledzeniem umysłowym*, „L'Osservatore Romano” (pol.), 4 (2004), s. 16.

⁷⁶ Homilia podczas Mszy świętej na Placu Zwycięstwa w Warszawie w dniu 2 czerwca 1979 roku, w: *Jan Paweł II w Polsce*, Warszawa 1979, s. 36.

⁷⁷ Tamże.

⁷⁸ Jan Paweł II, Encyklika *Laborem exercens*, Rzym 1981, p. 4.

⁷⁹ KKK 27.

bowiem istotą rozumną i wolną, jest świadomym i odpowiedzialnym podmiotem. Może i powinien wybierać i rozstrzygać [...]. Człowiek musi posiadać niezwykłą godność, skoro został wezwany do uczestnictwa w życiu Boga samego⁸⁰.

Jan Paweł II pisze: „Życie, którym Bóg obdarza człowieka, jest czymś więcej niż tylko istnieniem w czasie. Jest dążeniem ku pełni życia, jest załącznikiem istnienia, które przekracza granice czasu”⁸¹. Bóg sam objawia, że „dla nieśmiertelności stworzył człowieka – uczynił go obrazem swej własnej wieczności” (Mdr 2,23). Owo powołanie do wiecznego życia potwierdza i nobilituje osobową godność człowieka. Nadaje mu bowiem nadprzyrodzony wymiar. „Człowiek jest powołany do pełni życia, która przekracza znacznie wymiary jego ziemskiego bytowania, ponieważ polega na uczestnictwie w życiu samego Boga. Wzniosłość tego nadprzyrodzonego powołania ukazuje wielkość i ogromną wartość ludzkiego życia, także w jego fazie doczesnej”⁸².

Podsumowanie

Każdy człowiek jest stworzony na obraz i podobieństwo Boże. Jest osobą, znakiem i odbiciem Boga. Podobieństwo do Boga to cecha charakterystyczna człowieka. Jest ona określana także mianem godności osobowej. Nic i nikt nie może go tej godności pozbawić. Godność osoby nie jest nadana, ani zasłużona. Nie zależy od stanu zdrowia, stanu świadomości, stopnia rozwoju, czy zasług moralnych. Nawet najbardziej dotknięte niesprawnością, najbardziej zdeformowane ludzkie ciało, nosi w sobie znak stwórczej mocy Boga. Żadna niesprawność, choroba, cierpienie, nie pozbawia człowieka godności dziecka Bożego. Pomimo wielorakich ograniczeń, którym człowiek podlega, jego godność nie jest utracona⁸³.

Rozumienie człowieka w ujęciu personalizmu chrześcijańskiego – uwzględniającego w swej filozofii także spojrzenie z perspektywy biblijno-teologicznej – stanowi najpełniejszy obraz jego ontycznej istoty oraz osobowej godności. Pomijanie lub odrzucanie któregoś z tych wymiarów będzie zmierzało do zniekształcenia prawdy o człowieku, jego godności oraz naruszenia wartości ludzkiego życia. Jedynie pełny obraz osobowej godności człowieka może stanowić podstawę norm etycznych i działań odnoszących się do ludzkich potrzeb i sytuacji.

W kulturze chrześcijańskiej koncepcja osoby związana jest z rozumieniem struktury bytowej Jezusa Chrystusa. Osoba w tej tradycji jest najwyższym sposobem bytowania. Człowiek jest obrazem miłującego Boga. Bóg jako Wspólnota Osób wzajemnie się dzielących, obdarowuje człowieka życiem razem z tym, co stanowi o jego godności. Człowiek jako obraz Boga, nie da się uprzedmiotowić, a jego charakter podmiotowy może być zrozumiały w pełni tylko w świetle tajemnicy Wspólnoty Osób w Bogu: Ojca, Syna i Ducha Świętego⁸⁴.

⁸⁰ Cyt. za: A. Brzoza, *Godność osoby jako podstawowe kryterium moralności*, w: *W kręgu chrześcijańskiego orędzia moralnego*, red. M. Biskup, T. Reroń, Wrocław 2000, s. 97.

⁸¹ Jan Paweł II, Encyklika *Evangelium vitae*, p. 34.

⁸² Tamże, p. 2. Por. F.J. Mazurek, *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin 2001, s. 4 n.

⁸³ Por. Jan Paweł II, Encyklika *Veritatis Splendor*, Rzym 1993, p. 13; J. Stala, *Godność człowieka niepełnosprawnego*, s. 17.

⁸⁴ Por. D. Adamczyk, *Dziecko jako osoba i podmiot wychowania*, s. 84; tenże, *Byt „z prochu ziemi”, lecz „na obraz Boga”...*, s. 25 n; tenże, *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarz, E. Szumilas, Kielce 2013, s. 15-40.

Bibliografia

- A. Bronk, *Kategoria godności człowieka w świetle hermeneutyki*, „Analiza i Egzystencja” nr 19 (2012), s. 11-29.
- A. Mikrut A., *O poszanowaniu godności osób z niepełnosprawnością. Idea a rzeczywistość*, „Pielęgniarstwo i Zdrowie Publiczne”, Wrocław 2013.
- A. Mikrut, *O promowaniu godności człowieka w ramach Konwencji o Prawach Osób Niepełnosprawnych*, „Rocznik Komisji Nauk Pedagogicznych”, Tom LXIX, 2016: 105-121.
- B. Szczupał, *Godność osoby z niepełnosprawnością. Studium teoretyczno-empiryczne poczucia godności młodzieży z dysfunkcją narządu ruchu*, Kraków 2009.
- B. Żurkowski, *Godność człowieka w centrum problematyki pedagogiki kultury*, w: A. Królikowska, red. Z. Marksa, *Refleksje nad godnością człowieka*, Wyd. WAM, Kraków 2007.
- D. Adamczyk, *Osobowa godność człowieka niepełnosprawnego*, w: *Rozwój integralny dziecka ze specjalnymi potrzebami edukacyjnymi w aspekcie kulturowym i religijnym*, red. M.Z. Babiarz, E. Szumilas, Kielce 2013.
- D. Kopeć, *Rzeczywistość (nie)edukacyjna osoby z głęboką niepełnosprawnością intelektualną. Zbiór instrumentów studium przypadku*, Poznań 2013.
- E. Domagała-Zyśk, *Osoba chora, niepełnosprawna, cierpiąca jako wezwanie do poszukiwania sensu. Nauczanie Jana Pawła II w kontekście „teologii niepełnosprawności”* Jeana Vaniera, w: *Jan Paweł II stróżem ludzkiej rodziny*, red. J. Śledzianowski, T. Sakowicz, Kielce 2006.
- Encyklopedia katolicka, red. L. Bieńkowski i inn., KUL, Lublin 1989.
- F.J. Mazurek, *Godność osoby ludzkiej podstawą praw człowieka*, Lublin 2001.
- H. Koch, *Godność człowieka – niezbywalnym prawem i fundamentem ładu społecznego*, „Perspectiva. Legnickie Studia Teologiczno-Historyczne” nr 1(10) (2007).
- Jan Paweł II, *Encyklika Evangelium vitae*, Rzym 1995.
- Jan Paweł II, *Mężczyzną i niewiastą stworzył ich*, w: *Jan Paweł II naucza*, red. T. Styczeń, Lublin 1981.
- Jan Paweł II, *Przesłanie do uczestników międzynarodowego sympozjum na temat: Godność i prawa osoby z upośledzeniem umysłowym*, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/uposledzenie_05012004.html, dostęp: 04.03.2021.
- Jan Paweł II, *Przesłanie do uczestników międzynarodowego sympozjum na temat: Godność i prawa osoby z upośledzeniem umysłowym*, w: https://opoka.org.pl/biblioteka/W/WP/jan_pawel_ii/przemowienia/uposledzenie_05012004.html, dostęp: 04.03.2021.
- K. Bochenek, *Filozoficzne racje godności osobowej człowieka upośledzonego*, w: *Katecheza specjalna dzisiaj. Problemy i wyzwania*, red. J. Stala, Kielce 2003.
- K. Chałas, *Wychowanie ku wartościom: Elementy teorii i praktyki. Tom. I, Godność, odpowiedzialność, tolerancja*, Wyd. Jedność, Lublin-Kielce: 2006.
- M.A. Krąpiec, *Ja-człowiek. Zarys antropologii filozoficznej*, Lublin 1974.
- Nowak M., *Pedagogika personalistyczna*, w: *Pedagogika. Podręcznik akademicki*, Tom 1, red. Kwieciński Z., Śliwowski B., Warszawa 2005.
- S. Kowalczyk, *Podstawy światopoglądu chrześcijańskiego*, Wrocław 1995.
- T. Borutka, *Prawa osoby ludzkiej podstawą życia społecznego w świetle nauczania Kościoła*, Kraków 2000.
- U. Bartnikowska, K. Ćwirynkało, B. Antoszewska, *Godność człowieka z niepełnosprawnością: perspektywa pedagogiki specjalnej*, w: *Kwartalnik filozoficzny*, T. XLIII, Z. 3, 2015.
- W. Chudy, *Sens filozoficzny kondycji człowieka niepełnosprawnego*, w: *Osoba niepełnosprawna i jej miejsce w społeczeństwie*, red. D. Kornas-Biela, Lublin 1988.
- Wielki słownik języka polskiego*, red. E. Polański, Kraków 2012.
- Z. Szawarski, *Godność i odpowiedzialność*, „Studia Filozoficzne” nr 8-9 (1983).

Godność osoby niepełnosprawnej

Streszczenie

Słownikowe definicje „godności” nie wyjaśniają w pełni tego pojęcia. Rodzą raczej wątpliwości i pytania: co z osobami, które mają uszkodzenia organizmu uniemożliwiające starania o podnoszenie godności czy też zdobywanie jej poprzez własne działania. Pełną odpowiedź możemy odnaleźć na gruncie personalizmu chrześcijańskiego uwzględniającego dorobek filozoficzny oraz spojrzenie biblijno-teologiczne na człowieka. Wskazuje on na istnienie godności osobowej, czyli przysługującej wszystkim ludziom wartości bezwzględnej, uniwersalnej, przyrodzonej, niezbywalnej, nienaruszalnej i niestopniowalnej, która sprawia, że samo bycie człowiekiem gwarantuje, że przysługuje mu godność. Bycie istotą ludzką związane jest z posiadaniem godności. Godność osobowa niezależna jest od stanu organizmu człowieka. Żadne uszkodzenie nie dotyka głębi człowieczeństwa, części istotowych jego bytu. „Nie ma kaleki, jest człowiek” (Maria Grzegorzewska).

Słowa klucze: osoba, godność, osoba ludzka, wartość osoby, niepełnosprawność.

Ks. dr Dariusz Frydrych – wykładowca w Instytucie Teologicznym w Radomiu przy Akademii Katolickiej w Warszawie.